

ӘЛ-ФАРАБИ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
ФИЛОЛОГИЯ ЖӘНЕ ӘЛЕМ ТІЛДЕРІ ФАКУЛЬТЕТІ
ҚАЗАҚ ТІЛ БІЛІМІ КАФЕДРАСЫ

Профессор Талғат Сайрамбаевтың 80 жылдығына арналған
**«ҚАЗІРГІ ҚАЗАҚ ТІЛ ӨРКЕНИЕТ БӘСЕКЕСІНДЕ: ЗЕРТТЕУ
ПАРАДИГМАЛАРЫ ЖӘНЕ ОҚЫТУДЫҢ МОБИЛЬДІ
ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ»**
атты халықаралық ғылыми-әдістемелік онлайн-конференцияның
МАТЕРИАЛДАР ЖИНАҒЫ

Алматы, 28-29 сәуір 2017 жыл

СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
международной научно-методической онлайн-конференции
**«СОВРЕМЕННЫЙ КАЗАХСКИЙ ЯЗЫК В УСЛОВИЯХ
КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ЦИВИЛИЗАЦИИ:
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЕ ПАРАДИГМЫ И МОБИЛЬНЫЕ
ТЕХНОЛОГИИ ОБУЧЕНИЯ»** посвященный 80-летию юбилею
профессора Талгата Сайрамбаева

Алматы, 28-29 апрель 2017 год

COLLECTION of MATERIALS
of International scientific-methodical online conference
**«MODERN KAZAKH LANGUAGE IN THE CONDITIONS
OF COMPETITIVENESS OF CIVILIZATION: RESEARCH
PARADIGMS AND MOBILE TECHNOLOGIES OF TEACHING»**
dedicated to the 80th anniversary of the Doctor of Philological Sciences,
Professor Talgat Sairambaev

Almaty, 28-29 April, 2017

ӘОЖ 811,512,122
КБЖ 81.2
Қ21

Шығарылымға Филология және әлем тілдері факультетінің
Ғылыми кеңесі шешімімен ұсынылған

Редакция алқасы:

Әбдиманұлы Әмірхан – филология және әлем тілдері факультетінің деканы, ф.ғ.д., профессор
Әміров Әбдібек Жетпісұлы – Қазақ тіл білімі кафедрасы меңгерушісінің м.а., ф.ғ.к., доцент
Иманқұлова Салтанат Меркібайқызы – Қазақ тіл білімі кафедрасының доценті, ф.ғ.к.

Редакция алқасының мүшелері:

Иманалиева Ғазиза Қынуарбекқызы – Қазақ тіл білімі кафедрасының профессоры, ф.ғ.к.
Мамаева Мәкен Қасымбайқызы – Қазақ тіл білімі кафедрасының доценті, ф.ғ.к.
Аширова Анар Тишибайқызы – Қазақ тіл білімі кафедрасының доценті, ф.ғ.к.
Әнесова Үміт Ғарифоллақызы – Қазақ тіл білімі кафедрасы меңгерушісінің ғылыми-
инновациялық жұмыс және халықаралық ынтымақтастық жөніндегі орынбасары, PhD
Ахмет Ақбөпе Нұрқадырқызы – «БМ020500-Филология» мамандығының 1-курс магистранты

«Профессор Талғат Сайрамбаевтың 80 жылдығына арналған «Қазіргі қазақ тілі өркениет
бәсекесінде: зерттеу парадигмалары және оқытудың мобильді технологиялары» атты халықаралық
ғылыми-әдістемелік онлайн конференцияның материалдары (2017 жылдың 28-29 сәуірі). –
Алматы: Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ, 2017. – 357 бет.

ISBN 978-601-04-003-6

ӘОЖ 811,512,122
КБЖ 81.2

ISBN 978-601-04-003-6

Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ, 2017

МАЗМҰНЫ

Исанова А. Ақжарқын жан еді..... 6
Тасымов А. Көрнекті ғалым Талғат Сайрамбаевтың туғанына – 80 жыл..... 7
Смағұлова Г.Н. Талғат Сайрамбайұлы – сөз тіркесінің білгір маманы 9
Салқынбай А.Б. Айқын қағида, нақты тілдік дерек (профессор Т. Сайрамбаевтың ғылыми зерттеулері қажында)..... 12
Ермекова Т.Н. Синтаксистік жүйені тұтастыра зерттеуші тұлға..... 16
Савындықұлы Б. Синтаксистің сардары – Сайрамбаев..... 18
Ыбырайым Ә.О. Ғалым-ұстаз туралы толғаныс..... 21
Рамазанова Ш.Ә. Ұлағатты ұстаз..... 23

I СЕКЦИЯ

ПРОФЕССОР ТАЛҒАТ САЙРАМБАЕВ ҒЫЛЫМИ МЕКТЕБІНІҢ ІЗДЕНІСТЕРІ

Мамаева М.Қ. Профессор Т.Сайрамбаевтың ғылыми мектебі: зерттеу бағыттары мен тың ізденістер..... 26
Ақыжанова А.Т. Жаңашыл ғалым..... 29
Аширова А.Т. Сөздердің тіркесу тәсілдері мен байланысу формалары..... 33
Әлісжан С. Ғылым тілін танудың кейбір қырлары..... 38
Берібаева С.Б. «Абай жолы» роман-эпопеясындағы есімді сөйлемдердің қолдану аясы..... 43
Елеуова А.С. Профессор Т. Сайрамбаевтың зерттеулеріндегі грамматиканың кейбір теориялық мәселелері..... 50
Елікбаев Б. Ұстаз бен шәкірт..... 53
Жылқыбай Г.Қ. Синтаксиспен сырласқан Сайрамбаев..... 56
Иманалшева Ф.Қ. Профессор Т. Сайрамбаевтың шылаулардың коммуникативті қызметіне қатысты тұжырымдамалары..... 60
Иманқұлова С.М. Морфологияның зерттеу нысанына қатысты мәселелер..... 64
Күзекова З.С. Қазіргі қазақ тіліндегі баяндауыштың берілуі..... 67
Қадырқұлов Қ. Профессор Талғат Сайрамбайұлының зерделі зерттеулері..... 74
Қияқова Р.Ж. Көп функциялы «де» көмекші етістігі..... 77
Оңалбаева К.Қ. Есімді сөйлемдер, түрлері, жасалуы, семантикасы..... 80
Сәдуақасұлы Ж. Сөз тіркесін сөйлеткен сұңғыла ғалым..... 84
Өмірбекова Р.Қ. Есімше және оның басыңқы сыңарда жұмсалыу ерекшеліктері..... 88
Ayauzhan Tausogarova, Nassikhat Utemgaliyeva. Lexical and semantic peculiarities of auto- and hetero- stereotypes in kazakhiya newspaper..... 92
Төлеу М.М. Лексикалық категориялар жүйесіндегі каузальдылық мағынасының себеп етістіктері арқылы берілуін функционалдық синтаксис тұрғысынан қарастыру..... 96

II СЕКЦИЯ

ҚАЗАҚ ТІЛІН ЖАҢА ЗАМАН ҮРДСІНЕ САЙ ЗЕРТТЕУ

Абитжанова Ж.А. Ж. Баласағұнның «Қутадғу билик» шығармасы тіліндегі метафораға негізделген фразеологизмдер..... 101
Аманжолова А.А. Мектеп сленгі бірліктерінің семантикасы..... 105
Аметова С.О., Күркебаев К.Қ. Тілдің метафоралық дамуы..... 108
Аширова А.Т., Абдрахманова Ж.Ә. Газет мақалалары тақырыптарының берілуі..... 112

Ayauzhan Tausogorova
Al-Farabi Kazakh National Universty,
Almaty, Kazakhstan, aiayuzhan@mail.ru
Nassikhat Utemgaliyeva
Al-Farabi Kazakh National Universty,
Almaty, Kazakhstan,
Nassikhat.utemgaliyeva@gmail.com

LEXICAL AND SEMANTIC PECULIARITIES OF AUTO- AND HETERO-STEREOTYPES IN KAZAKHIA NEWSPAPER

Түйіндеме. "Қазақия" газетіндегі авто- және гетеростереотиптердің лексика-семантикалық ерекшеліктері

БАҚ-ында көрініс беретін этникалық ақпараттар және сол ақпараттардағы этностереотиптердің ұлтаралық қарым-қатынастардағы орны ерекше. Өйткені бір халықтың басқа халық мінез-құлқы, өмір сүру салты, еңбек машығы, тарихтағы бейнесі т.б. қасиеттері туралы, сондай-ақ бір халықтың өзі және басқа этностар туралы көзқарастары мен пікірлері сол этникалар арасындағы қарым-қатынастарды сипаттап, оның одан әрі өрбуіне (динамикасына) ықпал етеді.

Ғылыми мақалада осы тұрғыдан этностереотиптерді зерттеудің өзектілігі негізделеді. Көпұлысты мемлекеттердегі үйлесімді я қақтығысты этникааралық қарым-қатынастардың орнауына өзіндік үлес қосатын этностереотиптер БАҚ мәтіндерінде түрлі тілдік амал-тәсілдермен көрініс табады.

БАҚ жарияланымдарында қайсыбір этника туралы жағымды я жағымсыз бағаны, стандартталған түсінікті қамтитын этностеротиптер тура, жанама және жасырын түрде беріледі. Ғылыми мақалада *саяси-қоғамдық тәуелсіз «Қазақия»* газеті материалдары негізінде этникалық стереотиптердің тілдік ерекшеліктері зерттеледі.

Түйін сөздер: БАҚ жарияланымдары, этникааралық қарым-қатынастар, тілдік амал-тәсілдер, эксплицитті және имплицитті синтаксистік құрылымдар, жағымды ассоциация, жағымсыз баға.

Резюме. Лексико-семантические особенности авто- и гетеростереотипов в газете "Казахия"

В межнациональных отношениях особое место занимает этническая информация, а также этностереотипы, которые находят отражение в этой информации. Это связано с тем, что представления и мнения одного народа о характере, трудовых навыках, образе жизни, историческом имени другого народа характеризуют межэтнические отношения этих этносов, а также влияют на динамику их развития.

В научной статье в этом аспекте обосновывается актуальность исследования этностереотипов. Несущие особый вклад в установление гармоничных или, напротив, конфликтных межэтнических отношениях, этностереотипы в текстах СМИ выражаются разными языковыми способами.

В публикациях СМИ этностеротипы, содержащие стандартизированные представления, выражаются в прямой, косвенной, а также в скрытой языковой форме. В научной статье рассматриваются языковые особенности этнических стереотипов на материалах общественно-политической независимой газеты «Казахия».

Ключевые слова: публикации СМИ, межэтнические отношения, языковые способы, эксплицитные и имплицитные синтаксические конструкции, позитивная ассоциация, негативная оценка.

The significance of investigating ethnic stereotypes found in publications in the mass media is explained by its influence on the retention of ethnic identification of a nation in a multinational country, ethnic classification, accommodation to the ethnic environment, and mainly, maintenance of balanced inter-ethnic relations in the society.

It is obvious that in Kazakhiya newspaper the presence of ethnic stereotypes regarding the evaluation and ideas of Kazakhs about themselves is great. The reason for considering them as auto-stereotypes is the language models of the author as “біз қазақтар” biz kazakhtar (we the Kazakhs). For instance, the phrase “жалтақ қазақ” zhaltak kazakh ‘weak-hearted Kazakh’ is used in a such context as in the sentence “Ресейдің боданында құлдық ұрған, сол саясаттың қамшысы өтіп кеткен, сонымен күн көріп, қалыптасқан жалтақ қазақ болдық” // ‘The reason why it is regarded as ethnic stereotype is that the phrase grammatically is not formed in the first person, singular and refers to the author only, but in plural form to all Kazakh nation, and is in syntactic relation with the verb’.

The word “жалтақ” zhaltaq is referred to all the nation, not only to one person, it shows the weak-heartedness of the Kazakh nation due to a certain period in the history of the nation, thus connects it with the time under the reign of the Soviet Union. “Ресейдің боданында құлдық ұрған, сол саясаттың қамшысы өтіп кеткен, сонымен күн көріп, қалыптасқан жалтақ қазақ болдық”. Біз бодандықтың ұлттық мінез-құлқымызға таңба салғанын енді сезінудеміз. Оның бір көрінісі – сенімсіздік! Ешкімге де, ешнәрсеге де сенбеу! Ондай секемшіл адам айналасына күдікпен, күмәнмен қарайды, жаңадан қорқады, қабылдамайды” // ‘We are now feeling how the dependence influenced our national traits. One of its reflections is insecurity! Believing in nobody and nothing! Such insecure person will be looking around with doubt and discredit, will be afraid of new, and will not accept it’ (Zhemqorlyq qaidan zhabysty, qalay zhukty?//Kazakhiya, 02.04.2015).

From this point of view we can see that the dynamic nature of ethnic stereotypes is dependent on the historical events and development of the nation. The following scientific conclusion of L. Gumilyev also shows the dynamic nature and the factors that influence them: “More or less stable core must be highlighted in the content of ethnic stereotypes, i.e. complex of understandings about the appearance of the representatives of the nation, about their historical past, peculiarities of their lifestyle, labor abilities and range of relatively dynamic communicative and moral features of the nation. The dynamics of the evaluation of those traits is closely related to the dynamic situation in international and interstate relations” [1, 197].

The constant core of ethnic stereotypes mentioned by the scientists are referred to “the customs that became second nature” in Abay’s works [2].

It is important to note the idea as: “Ethnic stereotypes according to their services are divided into constant and dynamic. The ethnic stereotypes of the first group are formed during centuries that did not change despite the mass media. Those in the second group are formed with the help of mass media, as the result of cross cultural communication ethnic conflicts and possess dynamic nature” [3, 133].

It is possible to give the following hetero-stereotype as an example of ethnic stereotypes that are referred to only one nation and do not undergo any changes:

“German punctuality and accurateness are obvious for everyone. So, during the most difficult days for Germans of the Second World War the production on the military factories of the country continued, and the quantity of the defects did not grow, it stayed at the same pace. Why? It is the relation of Germans to the work. And the descriptive memories of German soldiers, who were in thrall to the East front. For example, “air-gunner” K. Fritsch, that was taken captive, was surprised by the neglecting attitude of the Soviet workers-captives to their work and thought about that if you were given a job, you have to fulfill it well and qualitatively” (E. Zhumagazyev. Kakoi ty. sovremenniyi Kazakh? Kazakhiya, 05.01.2015).

appeared as the result of specific time span of the country's history. The phrase is also in logical and semantic relation with the sentence as "Бойымыз бен ойымызға құлдық мінез деңдеп енді" // 'The slavery traits became the second nature of ours'. It also gives the definition to the phrase as it is the result of not identifying themselves as a nation and absence of national consciousness.

One of the next lexemes used in Kazakhiya newspaper is the phrase "кең қолтық қазақ" ken qoltyq qazaq 'goodhearted Kazakh'.

The phrasal verb used in Kazakhiya newspaper "ken qoltyq qazaq" meaning goodhearted, genial, kind is in syntactic relation with the ethnonym Kazakh and describes the amiable and well disposed traits of Kazakhs in communication with other nations.

There are also following negative hetero-stereotypes along with the positive ones in Kazakhiya newspaper as: "Кавказ ұлтының бір адамы да келіпті. Кәдімгі, сайда-саны, құмда-ізі жоқ, жеңіл пайда іздеп жортып жүретін кавказдықтардың бірі. Бұл жақтағы қазақтың түсінігінше, кавказдық дегендер «ерекше халық». Олар кез келген ауданның, облыстың әкімдерінің есігін «теуіп кіреді», құқық қорғау ұйымдарымен ым-жымдары бір. Қай жерде ақшалы орын болса, солардікі" // 'A man of Caucasian origins came as well. He is just one of the many Caucasian men in the many Caucasian men in search of benefit. In the understanding of the local people the Caucasians are special people. They are able to kick any door of oblast or region governors, they have special relations with police authorities. They are always there, where money is' (Qazaq zhane Quldik sana, 16.04.2015).

Here the Caucasian nation is used not only as the name of an ethnicity but it must be used as the general name for the nations that live in the Caucasian region. As the result of the mentioned feature that is not directly related to the ethnicity we can say that the words as "searchers of easy benefit, in special relation with police, and the rich" create new hetero-stereotypes about Caucasian nationalities.

In this regards, it is worth pointing out that only the historically constant features that became second nature and inherent to the ethnicity can only be considered adequate. We can point out, particularly, stereotypes created as the result of making judgments on the ethnicity taking into account the behavior of only one representative, as well as of ethnic conflicts, cross-cultural communication, and mass media are among them. The following point of view as the saying of some clever people that "Kazakhs are troublemakers and soul-taker nation will only stay on paper as meaningless idea" also proves that sometimes the hetero-stereotypes are created rapidly, inadequately, and inappropriately [4].

Mostly all of the publications on ethnic theme in Kazakhiya newspaper contain ethnic stereotypes about the traits and features of Kazakh mentality, labor habits, lifestyle, traditions and other characters. It is closely related to the fact that these auto-stereotypes are created by the respected people of the nation and that the author identifies himself with this nation by using first person plural form, and relating the adjective to it. Also the linguistic investigation has shown that they are mostly negative. It is possible to note that auto-stereotypes are evaluated too emotionally and ironically. For instance, the article dedicated to the description of characteristics and mentality of Kazakhs in relation to the socio-political conditions in the country after the independence "Біз – қырсық халықпыз!" (We are stubborn people) (Dos Koshim, 04/04/2015) the word "қырсық" (stubborn) used as an ethnic stereotype is playing a role of an adjective and a verb.

In the publications we also can see proverbs and cliché phrases that are used to implicitly convey the negative traits of the country in order to describe the mentality of modern Kazakhs: 1) "Казак без понтов – беспонтовый казах"; 2) «Я от Баке (Саке, Маке и т.д.)» // 'I am from Bake (Sake, Make and etc.)' (E. Zhumagaziev. Какой ты, современный казах? What are you like, modern Kazakh? Kazakhiya, 05.01. 2015).

The reason why modern Kazakhs were called show-offs in this article is based on the following events that we observe daily: «We are who take out a loan to organize a great toy (party), and then we pay for it, whereas we drink nothing but tea and eat nothing, but bread. We are who buy cars and drive around the city just to show our "coolness". We are who buy expensive

smartphones and do not use their possibility even for 20%, because the application of those gadgets are not available or not timely in our country.

You might know the picture – rustic cemetery, stone tombs, shining domes, accurate paved roads, and in half kilometers away there is a downright village, inclined walls, destroyed fences, absence of streets... These are our “showing off».

And the clichè ‘*I am from Bake (Sake, Make and etc.)*’ is formed as the result of the action as using their relatives and acquaintances on a high position when solving some problems, especially concerning a job. The words Bake, Sake, Make (Bake, Sake, Make and etc.) are short forms of names. Traditionally, earlier according to Kazakh culture shortening the name was accepted as respect to elderly or respected people, but nowadays, as the author mentioned using such form to a person means that he holds a high position, or is very influential and it is used in solving problems or getting a job.

There are such ethnic key words and ethnic lexemes as “қазақ егемендігі” “qazaq egemendigi” ‘Kazakh sovereignty’, “қазақ элитасы” “qazaq elitasi” ‘Kazakh elite’, “қазақ тектілігі” “qazaq ektiligi” ‘Kazakh nobility’, “қазақтың ұлттық намысы” “qazaqtyn ulttyq namysy” ‘Kazakh national pride’, “қазақ хандығы” “qazaq handygy” ‘Kazakh Kanate’, “қазақ этнонимі” “qazaq etnonimu” ‘Kazakh ethnonym’, “қазақ тарихы” “qazaq tarihy” ‘Kazakh history’, “қазақтың асыл арыстары” “qazaqtyn assyl arystary” ‘Kazakh nobel propugnation’, “қазақ зиялылары” “qazaq ziyalyлары” ‘Kazakh intellectuals’, “қазақ автономиясы” “qazaq avtonomiyasy” ‘Kazakh autonomy’, “қазақ даласындағы Ұлы аштық қырғыны” “qazaq dalasyndagy Uly ashtyq qyrgyny” ‘Great starvation in the Kazakh steppe’ that refer to the history, culture, science, economy, historical people, and etc. of Kazakh ethnicity, convey ethnic information for the unification of the nation and to identify themselves as a nation. And the phrases as “орыспығалды шенеуніктер” “orys pigyldy sheneunikter” ‘governors with Russian features’, “орыстілділер” “orystildiler” ‘Russian-speakers’, “шала қазақтар” “shala qazaqtar” ‘those who do not speak Kazakh well enough’ might influence these trends negatively. We believe that the fact that the positive and negative auto-stereotypes about the titular nation of the country, the Kazakhs on a high ratio, and ethnic information concerning other nations are lower and the ratio of negative and positive hetero-stereotypes is approximately equal in Kazakhiya newspaper.

References:

1. Gumilyev L. 1994. Izmenchivost stereotipa povedeniya. Etnogenez i biosphera Zemli. 92-967
2. Kunanbayev A. 1968. Shygarmalar. Eki tomдық. Zhazushy, Almaty, Kazakhstan.
3. Gladkih S. 2001. Etnicheskie stereotipy kak fenomen duhovnoi kultury. 2001. Russia.
4. Letter of Altynsarin I. to I. Ilminskii on January 26, 1862 retrieved from <http://kel.kz/kaz/adebiet/ybyrayaltynsarin/niilminskiyge-5>.